

Makale tarihçesi: Alındı: 15 Temmuz 2020; Kabul edildi: 27 Temmuz 2020
DOI: <https://doi.org/10.33182/gd.v7i2.714>

İki Kamp Arasında: Bir Durumsal-Heterotopi olarak Göç Deneyimi

Pınar Karababa¹

Öz

COVID-19'un dünya çapında yaygınlaşmasıyla birlikte ortak mağduriyet hissinin kapsamadığı temel ihtiyaç sorunlarına bakıldığında küreselleşmenin yarattığı yeni bir görünmezlik tanımı ile yüzleşiriz. Yeni görünmezlik ilkeleri makale kapsamında pandemi sürecinin açığa çıkardığı fakat kökleri küreselleşmenin ilk etaplarıyla birlikte ortaya konulan bir mülksüzleşme ve hak ve hizmetlere erişim zeminini kaybetme hattı üzerinden okunur. Buna göre tarihsel gelişimiyle beraber ele alınan bu durum yeni ve normalleşme sürecindeki bir olağanüstü hâldir. Bu hal içinde yapılan yeni kırılma tanımları eskiden yoğunluklu olarak sığınmacılar, kimliksiz kişiler, kayıtdışı sektörde çalışan göçmen işçiler gibi gruplar için tanımlanan hassasiyet durumlarını geçersiz kılmıştır. Bu gruplar pandemi sürecinin sağlık erişimi için talep ettiği sistemde görünür olma gerekliliğine sahip olmadıkları için, pandemi kaynaklı ekonomi ve temel kaynaklara erişim sorunlarından dolayı yaşam hakkının öteki ucunda yer almaya başlamışlardır. Makale bu süreci kamp teması üzerinden, kamp usullerinin yaygınlaşarak yeni kırılma tanımlaması ve sınırları genişlemeye açık mekânsallığın yanı sıra bir hâle dönüşmesi ile ilişkili olarak inceler.

Anahtar kelimeler: COVID-1; Kamp; Heterotopi; Ölüm politikaları; Kayıtdışılık.

ABSTRACT IN ENGLISH

Between Two Camps: The Experience of Migration as a State of Heterotopia

When the focus is shifted from the sense of suffering together under the impact of COVID-19 to the problems of accessing to the basic needs uncovered by present health measures, it becomes possible to face a new definition of invisibility created by globalization. The new principles of invisibility are analyzed in this article over the route of dispossession and loss of access to the basic rights and services appearing with the rise of globalization. According to this reading the historical development of the very situation brings a new and settling state of emergency. The new definition of vulnerability excludes the former need holders such as asylum seekers, unregistered people, migrant workers in the informal sector since they are not visible to the health system. The article analyzes this content over the leitmotiv of camp which is discussed to be rather a state than being a spatial unit with vague borders.

Keywords: COVID-19; Camp; Heterotopia; Necropolitics; Informality

¹ Dr. Öğr. Üyesi. Pınar Karababa Demircan, İstanbul Beykent Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü (Türkçe), İstanbul, Türkiye. E-posta: pinarkarababa81@gmail.com.

Giriş

Haber programları spikerlerin arkasına çoklu monitörler yerleştirerek bulunduğumuz günün korkunç hareketliliğini, küresel zamanın dinamizmini ve dünyanın farklı noktalarının bağımsız fakat ilişik gerçekliklerini bize aktarır. Bu görüntülerin evindeki televizyondan haberleri izleyenlere iletildiği hisler arasından biri sarsılmaya açık bir şekilde ön plandadır. İzleyici eğer korunaklı -maaşlı, sigortalı, belli temsil ve ifade araçlarına erişebilen- bir izleyici ise gerçekliklerin parçalanmışlığı arasındaki boşluklarda onu çevreleyen şey güvenlik hissidir: kırılmalar spikerin arkasındadır. İnternetin yaygın kullanımı sonrasında anlık olana dair kırılmalar iki zeminde birden gerçekleşmeye başlamıştır. Olayların çoğulluğu ve aralarındaki bağın denetimsiz internet görüntüleri arasında erimesi bu sefer izleyiciyi daha da mekânsız bir şekilde bağlardan koparmaktadır. Bu yazının yazıldığı dönemde dünyada yaşayan herkes için bu kırılmaların aynı anda her yerde ve herkese nüfuz ettiği hissi tüm nadirliği ile COVID-19 pandemisi sonrasında ortaya çıkmıştır. Hatta bu ortak his neredeyse küresel boyutta insanların kaynaklara erişimi için yapılan çalışmaların ilk örneklerinden biri olan Etiyopya'daki kıtlığa yönelik seferberlikten beri yaygın mağdurluk üzerine hemfikir olunan belki de ilk durumdur. Bu ortaklık sanrısının çatlaklarından sızan gerçeklik ise pek çok kişinin bu korunaklı hissin çizdiği çemberin dışında yaşadığı deneyimlerin yansımasıyla oluşmaktadır. Pandemi bir yandan herkesin kırılabilirliğini vurgularken öte yandan uzun zamandır kırılabilirlik hattında yaşayan grupların deneyimini ağırlaştırmıştır. Başka bir açıdan ise kırılabilir olanın, dışarıda olanın, kabul edilmeyenin günlük deneyimini geçici bir süreliğine daha önce korunaklı olanlara da taşımıştır.

Bunun en somut örneklerinden biri, Türkiye Cumhuriyeti özelinde, şartlı mültecilik kapsamında uydu kentlere dağıtılan ya da geçici koruma kapsamında kayıtlı oldukları şehirde yaşayan sığınmacıların yıllardır deneyimlediği gibi buldukları yerden valilik izniyle başka bir şehre hareket etme zorunluluğunun pandemi yönetmeliği üzerinden ülkenin pek çok şehrinde yaşayan vatandaşlara da getirilmesidir. Bu deneyimin ortaklığının özellikle şimdiye kadar çatışma eşiğinde yaşayan yerli ve sığınmacı gruplar arasında bir ortaklık hissi doğurup doğurmadığını anlamak için çok erken bir dönemdeyiz. Bugün normal diye adlandırılan ve "normale dönme" beklentisi için referans kabul edilen bundan önceki dönemlerde böyle bir ortaklıktan bahsetmek zor. Oysa ki çocuk işçiliği, erken evlilik, aile için şiddet, güvencesiz çalıştırılma gibi ortak problemler başka koşullar altında dezavantajlı gruplar arasında destekleşme de yaratabilirdi. Bu ortak mağduriyet anlayışının bulunmamasının bir örneği pandemi başlar başlamaz sığınmacılara yapılan saldırılarda görüldü (Evrensel, 13 Mart 2020). Çatlaklardan sızan gerçeklik ise, öte yandan, pandemi sürecindeki ortaklık algısının dışındaki deneyimlerin tüm

insanların hak ve hizmetlere eşit erişiminin yeniden tartışılabilmesi için turnusol kağıdı görevi görmeye başladı.

“Evde kal” sloganı dünyada hemen her dilde karşılık bulurken geçici konumları nedeniyle evde kalması imkânsız olan sığınmacılar, göçmenler ve kimliksizler pandeminin en kırılğanları haline geldiler. Öyle ki bazıları bu şekilde sağlık açısından, yani yaşam ile ölüm arasındaki dengedeki yerimizi belirleyen haklarımız açısından, ancak daha korunaklı kitlenin sağlığı tehdit edildiğinde görünür oldular. Bazıları ise yine daha korunaklı kitle kazanılmış haklarından dolayı evde kalabilirken kayıtsız işlerinde yevmiye kazanmak zorunda oldukları için yaşam hakkının öteki ucunda var olmak zorunda kaldı.

Kamp Üzerinden Kırılğanlığı Okumak

Bu gelişmelerden hareketle yazılan bu makale karantina düzenlemeleri içerisinde göçe dair gelişen çoğul deneyimleri küreselleşmenin hızlandığı yıllardan itibaren bir zaman çizelgesi içinde ele alıyor. Bu tarihsellik üzerinden amaçlanan ise göç deneyiminin ve göçmenlerin sağlık politikaları içindeki kırılğan varlığının altını çizmek. Kırılğanlığın oluşması ise pandemiyi önceleyen ve göçmenlerin, diğer dezavantajlı gruplarla birlikte bugünkü sağlık politikalarındaki görünmezliğini ortaya çıkaran ve sistem dışı yeni bir görünmezlik tanımlayan küresellik hamlelerinin sonuçlarıyla birlikte inceleniyor. Dolayısıyla bu kapsamda göçmenli hali hazırda belli grupların paylaştığı bir deneyim olmanın ötesinde, daha pek çok grubu barındırma potansiyeli içeren bir kırılğanlık hattı olarak tartışılıyor. Kırılğanlık ve görünmezlik tartışmalarının tarihsel bağlamı ve günümüzdeki hali pek çok çeşidi olan bir mekânın -kampın- kuramsal zemini üzerinden açıklanıyor. Makale çerçevesinde göç deneyimini görünür kılmak amacının yanında bir başka hedef de bu deneyimin geçişli yapısı üzerinden sessizleşen ve görünmezleşen yeni hassasiyet biçimlerinin yerli/göçmen, sağlıklı/hasta gibi karşıt olarak algıladığımız kategorilerin nasıl kaynaştırabileceğini örneklemek. Çizilen tarihsel izlekte günümüz madunluğunun esasları farklı görünümüleri olan fakat temelde benzer işlevler edilen kamp motifi üzerinden okunuyor. Bu çerçeveden hareketle makalenin temel meselesi bugün göçmenlerin pandemi sürecinde yaşadıkları deneyimin arka planını sorgulamak.

Kamp temasının hâkim tema olarak seçilmesinin sebebi öncelikle mülteci kamplarından ve kamp dışı mültecilik ve göçmenlik deneyimlerinden bahsettiğimiz bir gündemde beklenmedik bir şekilde ikinci bir kamp olarak karantinanın kentsel sınırları bulanıklaştırmış olması. İkinci sebebi ise bu bulanık sınırlar içinde dahi yakın tarihin başka kamplarının gölgesinin bugün insanlar arasında çizilen, mahallerin, ülkelerin, göç hallerinin, yerellik algısının sınırlarının üstüne düştüğüne dair benimsenen inanç.

Makale bu çerçeveyi inceleyebilmek için tarihsel bir izleğin parçaları olan belli vakaları karşılaştırmalı olarak ele alıyor. İnceleme içinde ikincil kaynak

taramasının yanı sıra yakın tarihin göç sahasında yapılan gözlemler de yer alıyor. Vakalar hem tarihsel zemin içinde hem kendi mekânsallıkları içinde karşılaştırılarak kamp teması etrafında tartışmaya açılıyorlar.

Kampın Sürekliliği

Kimliklerimizi savunmak istiyorsak iklim, erozyon, kirlilik, kaynakların tükenmesi, yaşam alanlarının yok edilmesi gibi adlar verdiğimiz, biçimden ve milliyetten yoksun o göçmenleri de tespit etmemiz gerekecek. Sınırları iki ayaklı mültecilere kapatsanız dahi diğerlerinin geçmesini asla engelleyemezsiniz (Latour 2017, 104).

Kamp mekânsal varlığının dışında bir deneyim alanı olarak da işlev görür. Erke sahip olanların da üzerinde erk uygulananların da mevcudiyetini değiştirecek bir deneyim olarak kampı tanımlamak mümkün. Herkesi kendi nizamına uydurma amacıyla koyu sınırlara sahip kamp çeşitli şekiller alabilir. Bu farklı şekiller arasında değişmeyen ise dışarıdaki grupların içerilmesi ve kampın içinde yönetilen farklı grupları tektipleştirici bir şekilde ifade etmesidir. Bir başka deyişle kamp kendi insanını yaratmaya çalışır. Böylece kamp mülteci, hasta, suçlu, belli bir ırk, etnisite ya da dine sahip bir nüfusu içerirken aynı zamanda onları diğerleri için hayatı düzenlemekte olan sistemden dışlar. İnsan deneyimi yapısı itibariyle bu tektipleştirmeden kaçacak ve hem mekânsal farklılık adalarını hem de pratikler üzerinden farklılıkları kamp ortamında gerçek kılacaktır. Fakat buna rağmen kamp koşullarının tanımladığı yeni beden kamp dışındakilerin de deneyim ve pratiklerini içermeye başlayacak özellikler gösterir. Kampı bu ilişkiler içerisinde, hem kişi hareketini sınır içinde belirleyebilecek hem de kişinin muhalefetini örgütleyebileceği pratikleri barındırdığı için ayrıştırılmış bir mekân, bir heterotopi olarak görmek mümkün.

Foucault (1986) için heterotopi bir süreç olarak da ele alınabilir; iktidar ve onun pratiklerine karşı verilen cevaplar kendi gerçekliklerini ayrıştırılmış mekân içerisinde üretirler (24-27). Aynı mekânsal ögeye Lefebvre (2003) tarafından eyleyenlerin mekân üzerindeki hakkının sorgulanması açısından bakıldığında ise heterotopi muhalif bir mekân durumunu alır. Erkin uzağında kalmak amacıyla kurulmuş olan heterotopiler kitlenin mekânı uygunlaştırma adaları olarak işlev görürler (9). Bununla birlikte heterotopiler ya da öteki-mekânların sadece erkle uyumsuz grupların alanı olduğunu düşünmek bazı örnekleri dışarıda bırakır. Örneğin bu tanımlama dışarıda kalmamak için içeride ayrışma kararıyla topluluğun kendisi tarafından kurulmuş getto örneğine uysa da karantinaya alınmış alanı dâhil etmez. Benzer şekilde kışla ve toplama kampının mekân olarak ötekileşmişliğini ve içinde farklı iktidar ve uygunlaştırma mücadeleleri geçecek bir öteki-mekân yapısına benzediğini görmezden gelir. Oysa ki kamp, farklı mekân üretme stratejileri içinde öteki-mekân kurma

yöntemlerinin en kapsayıcısıdır. Heterotopiler muhalefet, baskı veya kaçış gibi çeşitli sebeplerle kurulmuş olsalar da yapısal olarak bilindik mekân stratejilerinin ötesinde bir normatif yapı içerirler ve daha büyük bir alana yayılabilecek bir mekânsal dönüşümün ilk nüveleridir. Kamp yapısı heterotopilerin geniş kapsamlı bir örneği olarak dönüşme potansiyelini her zaman içinde taşır. Hetherington (1997) heterotopileri beş özelliğiyle ayırt eder ve bu dönüşüm potansiyelinin altını çizer:

Birinci olarak hiçbir mekân heterotopi olarak sabitlenemez; ikinci olarak heterotopiler aktörler için heterotopilerin etki alanının neresinde bulduklarına bağlı olarak çoğul ve değişken anlamlar barındırır; üçüncü olarak heterotopiler her zaman başka mahaller veya mekânsallaşma süreçleri ile ilgili olarak tanımlanırlar ve hiçbir zaman tek başlarına var olmazlar; dördüncü olarak, heterotopiler ilişkisel olarak ele alındıklarında, kendilerini farklı kılan, onları mecburi bir geçiş noktası yapan şey her neyse o da açığa çıkar (...); ve beşincisi, heterotopiler direniş ve düzenden ibaret değildirlir fakat alternatif düzenleme biçimlerinin kurulmasını içerdiklerinden ötürü her ikisiyle de ilgili olabilirler (Hetherington 1997, 51).

Bu tanıma bu yazının kapsamında bir ek yapıyorum ve heterotopinin aynı zaman da bir hâl, bir durum da olduğunu söylüyorum. Heterotopinin bir mekân olduğu kadar bir hâl de olduğunu eklememin sebebi içinde yaşadığımız dönemle ilgili. Küreselleşme sürecinde, gelişen teknolojiler dolayısıyla da mekânın kısıtlayıcılığının esneyip mekânsal yönetimin kolaylaştığını görüyoruz. Bir yanda kişinin kendi hareketliliği istihdam için serbest hareketliliğe uygun olarak mekândan mekâna daha kolay taşınabiliyor. Öte yandan Covid-19 sürecinde keskinleşen durum, olağanüstü hâl altında erkin kişi deneyimini sınırlayacak şekilde insanları konumlandırılmasının mümkün olduğunu gösteriyor. Bu aynı zamanda kişilerin hak ve hizmetlere erişimini görünürlük olarak tanımlarsak yeni görünmezlik ve dolayısıyla da hassasiyet biçimlerinin ortaya çıkmasını beraberinde getiriyor. Pandemi başladığında pek çok insanın tabii olduğu kuralların ani olarak onların aidiyet kurdukları yerlerle ilişkilerini dönüştürebildiği görüldü. Buradaki kolaylığın perde arkası salgın üzerinden zaten kurulmuş olan kırılmanın belirginleşmesiyle açıklanabilir.

Yeni Kampa Dair bir Tarihsel İzlek Denemesi

Bugün varılan noktada en azından bu yazı açısından ilginç haberlerden bir tanesi 1985'te Etiyopya'daki açlık krizi için Amerika'da başlayan büyük çaplı yardım kampanyasının devamıyla ilgili haber. Pek çok ünlü sanatçının katıldığı bir albüm ortaya çıkaran "Biz Dünyayız" (We are the World) kampanyasının aynı isimle COVID-19 için de toplanması düşünülüyor. Küreselleşmenin öncül kampanyalarından biri olan Biz Dünyayız, o

dönemdeki iki kutuplu dünyanın geçireceği küresel erimenin ve bu birleşmenin getireceği sosyal devletin daralması etkilerinin olası sonuçlarını örtecek hayırseverlik girişimlerinin ilk büyük örneğiydi (USAfor Africa 2020). 7 milyona yakın satış rakamına ulaşan albümün benzerinin bugün küreselleşmenin yaygınlaştırdığı COVID-19 için yapılacağı haberi kendi tarihi içerisinde ilginç bir döngü ortaya koyuyor (NME 2020). Kıtlığa karşı bu küresel yardım örgütlenmesinin odağı olan Etiyopya'ya bakıldığında ise Etiyopya'nın yapısal olarak dönüşümüne bir katkısını görmek zor. Etiyopya içinde yer alığı bölgedeki en yoksul ülkelerden biri ve sayısı net olarak bilinmemekle birlikte çok yüksek sayıda bir diasporaya sahip (Kuschminder vd., 28-42). Buna rağmen ülkenin kendisi de 763.000 mülteci sayısı ile en çok mülteci barındıran Afrika ülkelerinden biri konumunda ve Etiyopya'da yüksek ölüm rakamlarına ulaşan pandeminin altyapı sorunları olan, hala yeterli gıdaya erişimin olmadığı ve yokluk çeken bu ülkede ve özellikle mülteci kamplarında daha da yaygınlaşma ihtimalinden endişe duyuluyor (UNHCR 2020). Etiyopya'yı bu noktada önemli kılan ise ilk büyük ve küreselleşmeyi haber veren yardım kampanyasının yapısal olarak bir dönüşüme sebep olmamasının yanı sıra sürekli destek altında olmasına rağmen bir yandan da konumunun fazla değişmemesi.

Covid-19 artık belli bir grubu değil tüm dünyayı hedefleyen bir yardım kampanyası doğurduğunda ise belirlenen hassasiyetlerin tanımladığı yeni görünürlük yeni düzenin yüzeyinde kalabilenleri tanımlayacak. Bu dönem içerisinde mültecilerin yaşadığı altyapı ve erişim problemlerine dair bütçenin arttığı sürekli açıklanırken yardım dağıtımının daha geniş kitlelere de dağılma zorunluluğu yardıma erişebileceklerin sayısı konusunda kaygı doğurucu bir potansiyele sahip (UNHCR-MENA 2020)². Bu anlamda yeni ve küresel olarak kendini yerleştirmeye başlayan bir kamptan bahsedebiliriz. Bu yönetim içinde mevcut hassasiyetlerden ve yardım ortamının dönüştürücü gücünden yeni tanımlanacak hassasiyetler ve bunlara sahip olduğunu kanıtlayabilenlerin görünürlüğü önemli olacaktır. Bunun dışındakiler, dolayısıyla sistemde doğum hakkı veya sigorta gibi görünürlük kaynaklarına sahip olanların dışındakiler başka bir kamp yönetiminin içinde yer alacak kitleye dönüşmek üzere.

Razack (2008) tehlikeli olarak seçilmiş belli bir grubun yasa ve siyasadandan tarihsel dışlanma hikâyesinin izini sürerken kampı bir *olağanüstü hâl* olarak belirler:

Bir *olağanüstü hâl* olarak yaratılmış olan kamp çelişkili bir biçimde hukukun kendisinin içinde hukuk kurallarının geçmeyeceği şekilde belirlendiği bir yerdir. Kampın sakinleri ve dışarıdakileri arasında ortak bir insanlık bağı olmadığından, ortak bir kanun da yoktur.

² Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNCHR) dünya çapında acil ihtiyaçlarına cevap verebilmek için yardım bütçesinin 2 milyar dolar ile 6.7 milyar dolara yükseltilmesi gerektiğini duyurmuştur (UNCHR-MENA 2020).

İnsanlığın dışında görülenler için hukuk olağanüstü hali tesis eder. (Razack 2008, 6).

Bu öyle bir hâl ki sınırları belirli bir alandaki karantina kampı kadar kesin değil fakat karantina idaresinin her yeri kampa çevirebilecek yöntemleriyle esnek ve yaygın. Bundan dolayı Razack'ın tanımından hareketle kamp mevhumunu sadece fiziksel bir mekân olarak değil olağanüstü hâlin etkin olduğu bir nüfus yönetimi; bu düzende yaşayacak yeni bir beden oluşturma süreci; idareyle tüm çatışmalara açık farklılıklar içeren bir deneyim alanı ve ruh hali olarak ele alabiliriz.

Bu hâlin yeni düzen içindeki hareketine baktığımız zaman Körfez Savaşları'nın, özellikle 2. Körfez Savaşı'nın, sistemde görülmeyecek olanı tanımlama sürecindeki etkisi karşımıza çıkar. Bu etki aynı zamanda hem durumların ve mekânların birbiri içine geçmesine nüfuz etmektedir hem de heterotopi içindeki nüfusu da kapsayan dönüşlülüğü göstermektedir. Günümüzde epidemi veya pandemi olduğu üzerinde farklı görüşler olan HIV virüsünün dönüştürücü etkisi için Guantanamo benzersiz bir örnek taşır. Amerikan sınır politikalarında HIV virüsünün önce bir sağlık sonra güvenlik meselesi olarak ele alınması süreci 1980lerde başlar. 1991 senesinde Guantanamo Körfezi'ndeki kamp bir mülteci kampı olarak işlemektedir. Haiti'den bu sene içinde göçen çok sayıda sığınmacıda HIV tespit edilmesiyle beraber Guantanamo'da karantina altına alınırlar ve kamp bir karantina kampına dönüşür. Kamp cezai bir yapıda olmamasına rağmen yönetim biçimi için hapisane benzetmesi yapılır (Casper ve Moore 2009, 97). Sağlık ile ilgili meseleler 11 Eylül 2001 senesinde ABD'ye yöneltilen terör saldırılarından sonra bir ulusal güvenlik meselesine dönüşecektir. Bu kaygıları takiben HIV virüsünün yoğun olarak görüldüğü Afrika "başarısız bir kıta" olarak adlandırılarak suçlu ve teröristlerin çökmüş yapısından nemalanacağı bir tehdit coğrafyası olarak değerlendirilir ve siyasetler düzenlenirken bir ulusal güvenlik meselesi olarak mülteciliğe dair düzenlemelerde HIV rol oynamaya başlar (a.g.e, 99,100). Guantanamo Körfezi ise ikinci Körfez Savaşı'nın olduğu sırada artık var olan hukukta yeri olmayanların içerilerek yeni bir görünmez mahkûmiyetin tanımlandığı yer olarak tarihe geçer. Mekânın karantina kampından hapishaneye dönüşmesindeki deneyim birikimi erkin mekân yönetimi adına bir süreklilik göstermektedir. Mekânda farklı zamanda tutulanlar için ise 1990'ların dışlanmışlık tanımının 2000'lerdeki tehlike tanımına aktarılmasının izlerini onları yeni görünmezlere, yeni madunlara dönüştürerek taşır.

Burada tanımlanan olağanüstü hâl küreselleşme kendini dolaşım ağlarıyla ortaya koymadan önce dünyanın savaşırken karşılaşması üzerinden var olan bir öncül pratiğe dayanır. Dışarıda bırakılmanın hukuk tarafından olağanüstü hâl ve heterotopik bir durum olarak -kişinin deneyimini aktarabileceği görünürlüğü elinden alması Arendt (1958)

tarafından yerli ve yabancı gibi beylik ayrıştırıcı tanımların sağladığından daha vahim bir ezilme pratiğini getirmesi ile tanımlanır. Gittikçe büyüyen bir nüfusun hukuk dışı kalması aynı zamanda yasanın ikinci yüzünü ortaya çıkarır. Dışarıda kalan suç işlemese bile tehdit unsuru olacaktır ve tehdit içeren bir hareket yapmadıkça kendi durumunu iyileştirebileceği bir hukuki aralık bulamayacaktır (286).

Yukarıda bahsedilen dışarıda bırakılma noktası Foucault'nun (1978) modern terbiye yöntemlerine geçişte ölümün (idam cezası) değil yaşamın bir iktidar ögesi olmasını ortaya koyduğu sürecin netliği ile çelişir (143). Egemenliğin hukuki özerkliğinin yerine nüfusun biyolojik varoluşunun geçiş süreci biyopolitika olarak adlandırılırsa (a.g.e. 143) bu politikanın öncelikle hala ölümün regülasyonu olarak da işleyebileceği ikinci olarak da tüm mekanlara aynı anda nüfuz etmek yerine farklı mecralarda farklı deneyimler yaratabileceği tartışılmaktadır. Agamben için (1998) tüm hukukdışı normlarıyla kamplar modern biyopolitikanın *örnek mekânlarıdır* (5). Burada istisnanın kendisi kural olur (2-3).

Mekânın geçişliliği açısından Agamben'in mekânın istisnai yapısını örneklemesi Guantanamo örneğinde olduğu gibi istisnai mekân kurulumunu ve olağanlaşmış olağanüstü hâlin özneyi dönüştürücülüğünü örneklemek için önemlidir. Bir yandan da unutulmaması gereken kampın her zaman sınırları muğlak, kamp içine girmeye hazır bir normalle beraber yaşamasıdır ve iki hukuk aslında beraber ve dayanışarak var olurlar. Sömürge altındaki coğrafyaların Foucault'un örneklediği şekliyle Batı tipi bir insan şekillendirme tornasına değil bir ötekileştirme ve tarihsizleştirme mekanizmasına dönmesi Spivak'ın (1993) eleştirisinde görüldüğü gibi eşzamanlıdır. Bu eşzamanlı idare doğulu ve batılı özneleri aynı zamanlarda farklı biçimlerde kurarak birbirleriyle ilişkilendirir. Bu çetrefillilik ve farklı ölçeklerde erkin değişik uygulamaları ve bu uygulamalara verilen farklı cevaplar makro açıklamaları görünürlüğü az olanın temsiliyeti açısından işlevsizleştirir (74-78).

Olağanüstü hâlin çoğul niteliklerine baktığımız zaman ölçeğinin sadece hayatı idame ettirme ve düzenleme üzerinden değil bir yandan da ölümü regüle etme üzerinden işlediğini görürüz. Mbembe'nin (2003) tabiriyle *nekropolitik* veya ölüm politikası olarak adlandırılan yönetim biçimi biyopolitikanın içerisinde yer alır ve *kimin yaşayabileceğini ve kimin ölmesi gerektiğini* dikte eder (11).

11 Eylül 2001 sonrası yaratılan yeni kamp içindeki bedene bakıldığında küreselleşme üzerinden bu bedenın esaslarının ve yaşam-ölüm dinamiğinin işlenişinde bir süreklilik görebiliyoruz. Bu sadece tehdit unsuru olarak kurulan suçlu bir beden değil gerektiğine hasta gerektiğinde sınırdan alınmayan sığınmacı olarak aynı hukuk dışılık ve tanımsızlık içinde kurulan bir durumun ve mekânın yarattığı bir özne. Yine sadece savaşarak kendini hâkim özneye karşı güçlü kılmıyor; aynı zamanda kayıtsız olarak sınır geçişlerinde, iş yerlerinde, tanımlanmamış yaşam alanlarında varlığını

sürdürmeye çalışıyor. Bu yeni görünmezliğin ve kampın yayılışının örneklerine COVID-19 pandemisi süreci üzerinden bakarsak sadece tanımlanmamış hassasiyetlerin değil aynı zamanda tanımlanmış statülerin de bu geçişlilik içinde eridiğini görebiliriz:

Eriyen sınırlar ve benzeşen deneyimlerden bahsetsek dahi mağduriyet durumları ve hassasiyetler eşitliğin değil görünür olma ve görünmez olma üzerinden birbirine ayrılmış insan gruplarının yeni tabakalaşmasını göstermekte. Öyle ki görünür olanların, dolayısıyla hak ve hizmetlere erişimi olan ve haklarını kullanabilen vatandaşların ve kayıtlı olup formal sektörde çalışan mültecilerin temel derdi salgının ekonomik ve toplumsal etkilerinden korunmak olabilirken görünmez olanlar yaşama haklarını hem yaşam koşullarına hem de salgın koşullarına göre savunmak zorunda kalmaktadırlar. Bu duruma pandemi başlangıcında dünyadan verilebilecek en sert örnek Hindistan'da günlük hareketlilikle çalışan göçmen işçilerin sürgünü olmuştur.

Hindistan COVID-19 önlemleri kapsamına 24 Mart 2020'de 21 günlük sokağa çıkma yasağı ilan ettiğinde ülkede seferler durduğu için kayıtdışı çalışmak için köylerinden büyükşehirlere gelen onbinlerce göçmen işçi yürüyerek köylerine dönmeye başladı (BBC, 20 Mayıs 2020). Çoğu işini ve barınma şartlarını kaybettiği için bazı durumlarda büyük Hindistan coğrafyasında eyalet geçmek zorunda olan işçilerin ve ailelerinin bazılarının COVID-19 koşulları değil fakat zorlu yol koşulları ve açlık gibi sebeplerle hayatını kaybetmeye başlamadılar. Bu kayıplar artmaya başladığında pek çok eyalet geçici kamplar kurarak uzatılan sokağa çıkma yasakları boyunca hayatlarını sürdürmelerini sağlamaya çalıştı. Kampların ani kurulması ve ülkedeki sağlık krizi bu kampların sağlıklı alanlar olmasını engelleyecek koşullar ortaya koydu (Gunjan, 2020). Kamplarda gıda ve erişim sorunları yaşayarak sokağa çıkma yasağının bitmesini bekleyen binlerce kişi istisnai durumun belirlediği yeni bir yaşam biçimine zorlanmak durumunda kaldı. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) yaşanan sağlık krizinin ekonomiye etkilerinin 400 milyon kayıtdışı sektör işçisinin işlerini kaybederek yaşam koşullarının kötüleşmesine varacağına dair endişelerini ifade ederken sokağa çıkma yasağının sürmesine karar verildi (ILO 2020).

Sokağa çıkma yasağı geçici kamplardaki göçmenlerin hayatını belirsizliğin bulunduğu esas olduğu bir ara mekânda sıkıştırdı ve onları kayıtdışı sektörde çalışan göçmen işçilerden tanımsız kamp sakinlerine dönüştürdü. Buradaki görünmezlik hikâyesine baktığımız zaman günümüz koşullarının statüler, konumlar ve şartlar arasında yarattığı geçişlilik daha net bir şekilde görülebilir. Bu kendi ülkelerinde işçi olarak çalışan insanların çalışmaları görünür olmadığı için yaşam haklarını bir anda kaybederek başka bir statüye, kampta barınan niteliksiz göçmenlere dönüşmesini sağlayan bir süreç. Buradaki temel meselelerden bir tanesi bu yeni görünürlük dolayısıyla hak ve hizmetlere erişim hiyerarşisinde dışarıda bırakılan -kayıtlı sektörde iş bulamayan, kimliksiz olan, tanımlanmamış

olan- grupların ancak daha görünür kesimlerin hayatına yönelik bir tehdit oldukları zaman yönetim içerisinde görünür olabildiklerini de örnekliyor.

Diğerlerinin yaşam hakkı üzerinden tanımlanan bu görünürlüğü Türkiye örneğinde 2020 senesinin Şubat ayında sayı çokluğu sebebiyle geniş sağlık taraması yapılamadan Yunanistan sınırına ilerleyen sığınmacıların durumu üzerinden de görebiliriz. İki sınır arasında bir süreliğine durumları belirsiz kalan gruplar COVID-19 önlemleri başladıktan sonra Mart sonunda sağlık açısından görünür hale geldiler ve toplu kontrolleri yapılarak sınırdan dönüşleri sağlandı (Karadağ 11 Nisan 2020). Aynı dönemde iki sınırın eşiğinde kalan bu büyük ve heterojen sığınmacı-mülteci bedeninin karşısında başka bir beden daha ölerек görünür oldu. COVID-19 önlemleri sırasında kayıtdışı çalıştığı işine gitmek için 20 yaş altına uygulanan sokağa çıkma yasağını ihlal eden, hayattayken de hak ve hizmet açısından görünmez olan Ali El Hemdan dur ihtarına uymadığı için vurularak öldürüldü (Evrensel 28 Nisan 2020).

Bu iki bedeni karşılaştırdığımızda yaşam-ölüm politikası dinamiklerinin görünmezlere farklı uygulamalar ortaya çıkardığını görüyoruz. Yeni görünmezlik içinde hukukun dışında var olan, sınırdan kayıtsız geçen, işte kayıtsız çalışan bireylerin yaşam hakkı ancak daha büyük ve görünür grup pandemiden etkilendiğinde söz konusu oluyor. Bu aynı zamanda kendi var oluşları açısından uymaları mümkün olmayan, kendi tanımlamalarının bulunmadığı yeni bir hukuki düzenlemenin esaslarına uymanın da gerekliliklerini beraberinde getiriyor. Bu çelişki içinde bireyi kapsamayan kuralların ihlali ise yine daha büyük ve görünür çoğunluğun bekası üzerinden gelişecek yaptırımlar içeriyor.

Sassen (2016) faklı göç hareketleri içindeki ortak noktaları karşılaştırdığı makalesinde kalkınmacılığın dönüşüm sağlamayan politikaları sonucunda kişilerin tüm statülerini ve yaşamlarının seyrini alt üst eden yerinden edilme temelli bu gidişatı *yeni düzen* olarak tanımlar, yeni düzen insanların son derece ağır bir şekilde yaşam alanını kaybetmesidir (223). Yaşam alanının yerinden edilme ve hareketlilik zerinden düzenlenmesi Richmond'ın (2002) küreselleşmenin hareketlilik üzerine potansiyel etkilerini değerlendirdiği erken bir makalesinde öngörülür. Hareketliliği kişi üzerinden belirleyip uluslararası göçü kâr olarak gören küreselleşme yer değişikliğinin kendisini ve dolayısıyla içindeki insanların durumunu da sürekli değişken kılarak muğlaklaştırmaktadır (8). Her yerdelik insanlık durumu için hiçleştirici etkisiyle durumların, konumların, yönetimlerin ve statülerin sürekli değişimini zorlamaktadır. Richmond'ın öngördüğü hareketliliğin etkilerini Sassen (2016) özerk ulusal alanların metalaşması ve sınırlar içinde yaşayanların devlet mekanizmasınca kapsanmasının yitmesi üzerinden okur (211). Bu muğlaklaşma içinde göçmen işçinin kampta sığınmacı olması, iki sınır arasında sıkışanların genel sağlık endişesi olmadan sağlık sisteminde görünür olmaması, kayıtdışı işçi olan mültecinin zaten sokağa çıkma yasağı tarafından kapsanmaması istisnai olaylar değil mülksüzleşme

ve yaşam alanı kaybının ve olağanlaşmakta olan olağanüstü halin erken vakalarıdır. Bu gruplar diğer potansiyel görünmez gruplardan daha dezavantajlı oldukları için ilk onları vursa da yeni kamp yönetimi sınırları esnek bir olağanüstü hâlin yaygınlaşması olduğu için sadece onları kapsamaz.

Sağlık hem mültecilik hem de pandemi gündemi içerisinde kırılğanlıkların ve görünmezliklerin birleştiği nokta olarak ele alınabilir. Ancak bunun ötesinde bir idare biçimi olarak sadece seçilmiş bireylerin veya toplumun genel iyiliği açısından okunamayacak derecede her alana temas etmiş durumda. Bunların içinde en önemli noktalardan bir tanesi pandemi gündemindeki kriz tartışmalarının sağlık ekipmanının kitlelere ulaşabileceği tedarik zincirinden bahsettiği kadar ekonomiye doğrudan etki etmesi sebebiyle temel ve lüks ihtiyaçlara erişilebilecek tedarik zincirinin kopmaması üzerine yoğunlaşması; hatta bazı durumlarda ikinci zincirin etkilenmemesi ve ekonominin stabilize edilmesi için kitle sağlığı önlemlerinin ikinci plana düşürülmesi. Sağlık idaresi tercihleri büyük coğrafi alanların idaresine, açılma ve kapatılmalarına, kitlenin hareketine ve özgürlüklerine müdahale edilme noktasına vardığında ise göçmen gruplarından verilen örneklerde gösterildiği gibi belli hassas gruplar hassasiyet dışına itilerek kendi yaşam mücadelelerini diğer gruplardan farklı bir norm içinde geliştirmeleri gereken başka bir sınıra itiliyorlar.

Son Tartışma: Görünmez Stratejisi Var mı?

Mikroplar ülke bilmezler ve sınır tanımazlar. ABD Ulusal Alerji ve Enfeksiyon Hastalıkları Enstitüsü Müdürü Anthony Fauci'nin HIV ile olan mücadelemize atıfla söylediği gibi: "Tarih bizi küresel bir topluluk olarak yargılayacak." Ölümcül eşlikçilerimiz de bizi hep böyle görüyor zaten (Crawford 2019, s.210).

Genel olarak bu durumu sürdüren siyasaları kamp yönetimi olarak tanımlarsak bir yandan mekânsal olarak da içerdiği bütün hayatı düzenleyen bir yönetimden bahsetmiş oluruz. Öte yandan pandemi gibi tüm ülkelerin yönetiminin farklı alt grupların yönetimini içeren ana sisteminin bir kamp yönetimine dönüştüğünü gördüğümüzde -hem vatandaşın, hem mültecinin hem de kimliksizlerin/kayıtsızların hak ve yükümlülüklerine dair- tüm siyasalar için bu tanım yetersiz kalmaktadır. Bir yandan olağanüstü olanın *yeni normal* denen süreçte hayatı kurgularken bu etkinlik alanını ve hak ve hizmetlere erişimde farklı gruplar arasındaki yasal ayrımları ne kadar koruyacağını öngörebilmek zor. Hem görünür-görünmez deneyimleriyle mültecilerin hem de bu deneyime sahip olmayan insanların ortak kesişme alanı görünürde COVID-19 iken arka planda ise mülksüzleştirmeye doğru giden yolda küreselleşme tarafından oluşturulan karantina hali ve kamplaşma süreci beliriyor. Bundan dolayı ölüm politikaları ve kamp yönetimlerin giderek büyüyen bedeninin ilk

deneyimleyicileri mülteciler ve kimliksizler olmakla birlikte ötekilik ya da dışarıdakilik herkese yayılmaya açık bir nitelikle deneyimleri kurgulamaya devam ediyor.

İkinci dünya savaşı sonrasında kurulan kampsızlık idealinin resmi çöküşü iki farklı fakat yapısal olarak eş mekânın -karantina ve mülteci kampının- canlanması ve hayatı domine etmesiyle gerçekleşti. Tüm olumsuz çağrışımlarıyla kampın varyasyonları arasında yeniden tercüme edilen bedenlerden bahsediyoruz. Edirne'deki kolektif sığınmacı bedeni karantina üzerinden ülkede yaşam hakkı elde ederken mülteci kampının -göç yasası itibarıyla yaşanan ve terk edilmeyen şehirler de kamplaşmıştır- sınırları başka bir barınma ve yaşam hakkını tarif etmekte. Bunun dışına çıkan beden en azından yasal olarak -sağlık, eğitim, barınma, saygınlık haklarına erişim açısından- var olma sorunu yaşayacaktır.

Küreselleşme ivmesinin kendi yayılmacılığı üzerinden yediği mikroskobik darbe hala ticaret ağları üzerinden açıklanırken 2011'in çok öncesinde başlayan insan hareketliliğinin getirdiği statüler arası geçişlilik potansiyelini ve görünmezleşme sorununu örterek meseleyi bir tedarik zinciri sorununa indiriyor. Günümüzdeki insan kırılğanlığının tarif edildiği yer olan Guatanamo Körfezi kadar Irak savaşının kurduğu sınır kamplarının ve Orta Doğu'da bir fay hattı gibi yayılan çatışma ve rejim değişikliklerinin yarattığı bir kırılğanlık durumunun gölgede ve kısmen tanımsız kalmasını sağlayan bir süreç bu. Tanımlanan yeni görünmezlik tüm insanlığı etkilediği düşünülen bir sağlık gündeminde örtülü kalıyor. Öyle ki kırılğanlığın insan hakları siyasalarına tercüme edilmiş şekli olan "hassasiyet" bu tanımı tam olarak karşılamıyor.

Dünyanın görünür olmaktan dolayı serzenişinin de tersine döndüğü, gücünü yitiren sosyal sağlık mekanizmasının görmezden geldiği büyük grupların olduğu bu dönemde görünürlük sınıfsal bir lüks olarak pek çok başka deneyim içinde yalnız ve korunmasız kalıyor.

Buna rağmen heterotopinin kendisini sadece tek bir erkin yasa alanı olarak tanımak hatasına düşmemek lazım. Bir öteki-mekân olarak heterotopi farklı deneyimsel keşiflerle farklı mekânsal uygunlaştırmaların da gerçekleştiği bir mekân tanımı yapar. Erkin konuşma hakkı tanımadığı ve görünmezliğe ittiği gruplar sayıca artsa da hem direniş potansiyeli hem de bu halin kendisinin heterotopik yapısı belli güçlenmeleri de ortaya koyabilecek bir zemin hazırlar. Hukukun hep dışında kalan tarım işçilerinin COVID-19 öncesi ve sonrasındaki değişen durumu buna örnek gösterilebilir. 2017 senesinde mülteci hakları üzerine sahada çalışan biri olarak Gaziantep İslahiye ilçesinde mevsimlik tarım işçilerinin çadır alanlarına yaptığım ziyaret bana o dönemde tarım alanları etrafında 3 farklı grubun yerleştiğini ve bu geçicilik içinde kalıcı çadırların mülteci çadırları olduğunu göstermişti. Bazı gruplar 6 senedir aynı yerde çoğunlukla kayıtsız, dolayısıyla da sağlık ve eğitim hizmetleri ile STK yardımlarından yararlanamayarak yaşıyorlardı. Diğer çadır alanları çevre illerden göç eden

gruplara aitti ve kurucuları Türkiye vatandaşı olsa da iki kamp alanı birbirinden etnisite üzerinden ayrılıyordu. Her üç kampın günlük ücretleri sadece içinde yer alanların cinsiyeti ve yaş grubuna göre değil birbirlerine göre de fark ediyordu. Mültecilere ait olan kamp her ne kadar en düşük ücret grubunda yer alsada diğerlerine kıyasla kampın devamlılığını sağlayan şey doğrudan en yakın köy ile olan bağlantılarıydı. O zamana kadar ulusal veya uluslararası kurumların, devlet kurumlarının, belediyelerin görünürlük alanında yer almayan kamp sakinleri kendilerine sene boyu elektrik veren köy için –elektrik ücreti düşüldüğünden- daha düşük ücretle tarım alanında çalışarak kışlık var oluşunu sağlıyordu. Bir anlamıyla köyün farklı bir hukuk uyguladığı, devlete değil en yakın ve en küçük idareye bağımlı başka bir kamp yönetimi ortaya çıkmıştı. Sürekli kalış dışında benzer yaşam zorlukları çektikleri diğer iki grup birbirleriyle olduğu kadar bu daha kalıcı ve bir anlamda işi daha garantili olan grupla da çatışlıyordu. Durum tespiti sonrasında burası için şartlar değişti fakat bu benzer birçok yapıdan sadece bir tanesiydi. Pandemi koşulları düşünüldüğünde bu yapının sağlık anlamında göreceği hasarın zaten sağlık sisteminin ve insan yaşamının idame ettirilmesine dair pek çok sistemin dışında yer almasıyla ilişkisi görünür hale gelir.

Mevsimlik işçilik olarak tanımlanan geçici ve görünmez emek Uyar-Mura'nın (2017) belirttiği gibi hem istisna kapsamında hem de bu istisnai durum beraberinde bir ötekileştirme içermektedir, öyle ki statünün dilde "işçi" olarak ifadesi dahi kendi başına tanımlanmamışlık alanlarını azaltacak niteliktedir (63). Bu statüsüzlüğün zorluklarına rağmen COVID-19'un etkilediği tarım sahalarında ortaya çıkan durumlardan bir tanesi de Uyar'ın (2020) tespit ettiği gibi daha önce görünmez olan işlerinin önemiyle gündemde olmalarıdır:

Pek çok ülkenin pandemi sebebiyle sınırlarını kapatmasını takip eden süreçte ulusal ve uluslararası medyada tarım işçileri üzerine pek çok haber ve makale yayımlandı. Tarımsal üretimleri yurt dışından gelen işçi emeğine bağımlı olanlar tarım işçilerini yeni kurallardan muaf tuttu ve bunun yanında tarımdaki işçi açığını kapatabilmek için yeni işe alma mekanizmaları hayata geçirdi. Tarım işçileri basında illegal göçmenler yerine esas/önemli (essential) işçiler, hatta kovid-19 sürecinin kahramanları olarak yer aldı (Uyar-Mura 2020).

Yeni tanımlamaların ve yeni hakların tanınmasının örgütleyiciliği üzerine umutlanmak adına erken ve karmaşık bir dönemden geçiyoruz yine de bu dönem görünürlükte ısrar etmek için, örneğin sağlık ve istihdam alanında eşit hakları savunmak için önemli gereklilikleri ortaya koydu. Toplum sağlığı bütünü koruyacak şekilde düzenlenmedikçe zayıf bir sağlık ağı yaratacağı ortada. Buna ayrıca toplum sağlığı kapsamının artık sadece insan olarak tanımladığımız bireyleri değil eko-sistemi de kapsama gerekliliği kendini dayatmaktadır. Göçü ve yeni iklim düzenini ilişkili ve

benzer durumlar olarak gören Latour'un (2017) ifadesiyle küresellikteki kürenin sonlanması ihtimaliyle yeni bir bilincin gelişmesi gerekliliğini dayatmaktadır:

Göç halindeki bu halklarla tek bir ortaklığımız var: topraksız kalma imtihanı. Biz eski Avrupalılar açısından, ortada küreselleşecek bir gezegen kalmadığı ve yaşam tarzımızı tamamıyla değiştirmemiz gerekeceği için; onlar, geleceğin Avrupalıları açısından harap topraklarını bırakmak ve yaşam tarzlarını tamamıyla değiştirmeyi öğrenmek zorunda oldukları için. Bu kadarı fazla değil mi? Hayır değil, tek çıkış yolumuz da şu: yaşanacak bir alanı birlikte keşfetmek. Yeni evrensellik bu. Tek alternatifi ise hiçbir şey olmamış gibi davranmak ve arkasına saklanacak bir duvar inşa edip dokuz milyar insanın faydalanamayacağını bildiğimiz "Amerikan Yaşam Tarzı" rüyasını, artık uyandırdığımız bu rüyayı sürdürmek (Latour 2017, 104).

Yeni evrenselliğin şu an sağlık ve ekonomi dengesinde yeniden kurulmaya başlayan biyopolitikanın etkinlik alanının eyleyenlerden yana nasıl çevrilebileceği sorusu ise bütünlüklü ve kapsamlı bir dönüşümün gerekliliğini gösteriyor. Vatter'in (31 Mart 2020) vurgusunda görüldüğü gibi biyopolitika artık sadece bir türün yaşamının organize edildiği bir alan değil ve türün hayatını başka türlerinki ile birlikte idame ettireceği bir idare anlayışı da gerektiriyor. Biyopolitikanın öteki yüzü ölüm politikaları açısından bakıldığında ise Agamben'in (26 Şubat 2020) özetlediği gibi hijyen ve sağlığa dair unsurların perdelediği bir askeri yönetim olağan halin yerini almış ve eve kapatılma kararı bir anda tüm alanları ne zaman ilan edileceği belirsiz potansiyel karantina alanlarına, bir kez daha güvenlik kaygısı özgürlük kısıtlamalarının bir bahanesi olacak şekilde, dönüştürmüş durumda.

Kısıtlamanın karşısında ve özgürlükleri görünür şekilde edinmek/geri almak için kapsayıcı sağlık politikalarında ısrar etmenin sağlığa bağlanan emek piyasası, barınma, hijyene erişim gibi tüm damarlarda da temel hakları gözetecek ve yaygınlaştıracak diğer ısrarları da çağırması ise zor fakat kaçınılmaz. Pandemi koşullarında bütünlüklü ve tabandan yayılan bir ortaklık üzerine uzlaşılması fiziksel olarak zor bir ihtimal. Yine de pandeminin herkesi eşit kılması perdesinin aralanarak diğerlerinden daha erken mülksüzleştirilmiş ve görünmez kılınmış toplulukların deneyimlerinin aktarılmasında ve görünürlerle aynı temel hak, hizmet ve ihtiyaç zemininde yer alması adına örgütlenecek ısrar en azından yeni düzenin iki kamp arasındaki deneyim zincirini sekteye uğratmak adına önemli olacaktır.

Kaynakça

Agamben, G. (26 Şubat 2020). The Invention of an Epidemic, European Journal of Psychoanalysis, <http://www.journal-psychoanalysis.eu/coronavirus-and-philosophers/>, erişim tarihi 2 Haziran 2020.

- Agamben, G. (1998). *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford: Stanford University Press.
- Arendt, H. (1958). *Origins of Totalitarianism*. New York: Meridian Book.
- BBC (20 Mayıs 2020) Coronavirus lockdown: The Indian migrants dying to get home. <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-52672764>, erişim tarihi: 3 Haziran 2020.
- Casper, M. J., & Moore, L. J. (2011). *Missing bodies: The politics of visibility*. New York: New York University Press.
- Evrensel (13 Mart 2020). Konya'da koronavirüs saldırısı: Afganistanlı mülteci yaralandı, <https://www.evrensel.net/haber/399337/konyada-koronavirus-saldirisi-afganistanli-multeci-yaralandi>, erişim tarihi: 3 Haziran 2020.
- Evrensel (28 Nisan 2020). Adana'da Suriyeli bir genç polis tarafından göğsünden vurularak hayatını kaybetti, <https://www.evrensel.net/haber/403289/adanada-suriyeli-bir-genc-polis-tarafindan-gogsunden-vurularak-hayatini-kaybetti>, erişim tarihi: 3 Haziran 2020.
- Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1986). *Of Other Spaces*. *Diacritics* 16 (1), 24-27.
- Gunjan, R. K. (15 Nisan 2020). Impatient, Starving, Angry: As India Extends Lockdown, Stranded Migrant Workers Emerge as Crisis in Making. *News18*. <https://www.news18.com/news/india/impatient-starving-angry-as-india-battles-pandemic-stranded-migrant-workers-emerge-as-crisis-in-the-making-2578109.html>, erişim tarihi: 4 Haziran 2020.
- Hetherington, K. (1997). *The Badlands of Modernity: Heterotopia and Social Ordering*. London: Routledge.
- ILO (2020). COVID-19 and the world of work. Second edition, Updated estimates and analysis. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf, erişim tarihi: 2 Haziran 2020.
- Karadağ, A. (11 Nisan 2020). Çileleri bitmedi: Suriyeli sığınmacılar için virüs korkusu. *Birgün*. <https://www.birgun.net/haber/cileleri-bitmedi-suriyeli-siginmacilar-icin-virus-korkusu-294204>, erişim tarihi: 3 Haziran 2020.
- Kuschminder, K., Andersson, L., Siegel, M. (2012). *Profiling Ethiopian Migration: A Comparison of Characteristics of Ethiopian Migrants to Africa, the Middle East and the North*, C. Udelsmann Rodrigues ve Jordi Tomàs (Der.) *Crossing African Borders* içinde, Lizbon: Centro de Estudos Internacionais, ss. 28-43, <https://books.openedition.org/cei/223#bibliography>, erişim tarihi: 4 Haziran 2020.
- Lefebvre, H. (2003). *The Urban Revolution*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Mbembe, A. (2003). *Necropolitics*. *Public Culture*, 15 (1), Duke University Press, 11-40.
- NME (16 Mayıs 2020). Lionel Richie is remaking 'We Are The World' with former 'American Idol' contestants. <https://www.nme.com/news/music/lionel-richie-remaking-we-are-the-world-former-american-idol-contestants-2670252>, erişim tarihi: 3 Haziran 2020.
- Richmond, A. H. (Ocak 2002). *Globalization: implications for immigrants and refugees*. *Ethnic and Racial Studies*, 25, 707-727.
- Sassen, S. (Haziran 2016). *A Massive Loss of Habitat: New Drivers for Migration*. *Sociology of Development*, 2, 2, 204-233.
- Spivak, G. C. (1993). *Can the subaltern speak?* L. Chrisman & P. Williams (Der.) *Colonial discourse and post-colonial theory: A reader* içinde. Harlow : Longman, 66-111.
- UNHCR (Mayıs 2020). *Ethiopia Fact Sheet*. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/77072.pdf>, erişim tarihi: 5 Haziran 2020.

- UNHCR-MENA (17 Mayıs 2020). "UNHCR MENA COVID-19 Emergency Response Update", <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/unhcr-mena-covid-19-emergency-response-update-5-17-may-2020> , erişim tarihi: 5 Haziran 2020.
- USA for Africa (2020). We Are The World. <https://usaforafrica.org/we-are-the-world/>, erişim tarihi: 2 Haziran 2020
- Uyar, E. (10 Mayıs 2020). Pandemi sürecinde tarımda çalışma hakları ve kadın emeği. Ekmek ve Gül. <https://ekmekvegul.net/gundem/pandemi-surecinde-tarimda-calisma-haklari-ve-kadin-emeqi?fbclid=IwAR3lXlIX4zevesUy59vuaH4kFgvrPB-bKcvfsHYAPgt6CLkPEkzXpRhVGUk> , erişim tarihi: 5 Haziran 2020.
- Uyar-Mura, E. S. (Temmuz 2017). A Conceptual Discussion on Wage-Labor Processes in Turkey's Agriculture. *Ethos*, 10(2), 53-68.
- Vatter, M. (31 Mart 2020). One Health and One Home: On the Biopolitics of COVID-19, *European Journal of Psychoanalysis*, <https://www.journal-psychoanalysis.eu/xy/>, , erişim tarihi: 2 Haziran 2020

EXTENDED ABSTRACT IN ENGLISH

Between Two Camps: The Experience of Migration as a State of Heterotopia

When the focus is shifted from the sense of suffering together under the impact of COVID-19 to the problems of accessing to the basic needs which is not covered by the abovementioned sense, it becomes possible to face a new definition of invisibility created by globalization. The new principles of invisibility are analyzed in the scope of this article over a route of dispossession and loss of access to the basic rights and services which started appear with the first attempts of globalization. According to this reading the historical development of the very situation is a new and settling state of emergency which erases former forms of being vulnerable to the system. The new definition of vulnerability excludes the former need holders such as asylum seekers, unregistered people, migrant workers in the informal sector since they are not visible to the health system. The article analyzes this content over the leitmotiv of camp which is discussed to be rather a state than being a spatial unit with vague borders.

Two of the former camp versions in history, the quarantine camp and the concentration camp, created a new future for some time which believed in the future non-existence of the formulation of a new camp. When the theoretical analysis of the camp is considered, the dynamics inside it are to be dwelled upon the regulation of death and the organization of life. However as a heterotopic form the camp has a structure which cannot be stabilized and since it exists with the normal spatiality surrounding it; it functions as different juridical unit that creates a new individual. However the borders between the normal spatiality (the spaces of norm) and the heterotopias (the other norm's space) can be blurred easily. A glance to the global development of the camp started with the affects of the two Gulf Wars depict how health and life-death norms within camps can shift places and be disseminated by the camp regulation to different bodies pushing them in a new form of invisibility. Guantanamo Bay's triple transformation exemplifies the spread of the new invisibility principles and the new state of emergency regulation. Guantanamo Bay in its history has transformed from a refugee camp to an isolation camp for possibly HIV infected refugees and lately to a prison for possible terrorists. The development of this state poses the camp as a spreading regulation rather than that of a spatial mechanism which is related with the loss of visibility in the access of rights and services. When checked under the COVID-19 measures new invisibility is seen in its economic and livelihood effects on vulnerable communities rather than its impact on health. As given in the examples of the problems faced by the Indian migrant workers on their way back home under the lockdown and the asylum seekers walking towards Greece from Turkey, the health issue for invisibles becomes only important when the larger visible community's health is at the stake. The situation, even though it is urgent for the invisible

groups, does not only cover people with the lack of access but it is ready to open its borders to define new invisibilities. Even though a cumulative action seems hard under the pandemic measures, it is most important to insist on the translation of the invisibilities to the normative structure to find a fully fledged solution of the existing access problems.